

Föredrag om Stiftssynoden 1995

för Stockholms katolska stift i Vadstena (dess första omgång i april månad)

Den 16 juni 1995 hos Mariadöttrarna i Vadstena (innan de ännu flyttat till Omberg)

Biskop Anders Arborelius ocd (före biskopsvigningen)

(Föredragen är nedskrivna efter bandinspelning)

Del I

Vi skall här bli stående vid det väsentliga i dokumentet från stiftssynoden i Vadstena. De flesta som var med på synoden var överraskade. Många kom med blandade känslor och undrade vad det skulle bli av synoden och hur de skulle kunna enas. Men alla blev överraskade över den anda av enhet som fanns, trots att vissa frågor naturligtvis smärtsamt nog var mycket svåra och någon konsensus inte fanns. Men jag tror att alla var övertygade om att den Helige Ande var med och skapade en anda av öppenhet och försoning.

Det är viktigt att veta vad en synod egentligen är. Man skall inte vänta sig en slags ny katekes eller en ny dogmatisk utredning, utan synodens syfte är att vara rådgivande för biskopen i den pastorala planeringen inför framtiden. En synod har egentligen inget dogmatiskt mandat i Kyrkan. Det är viktigt att inte tillmäta synoden för stor betydelse. Det innebär att allt som sägs och skrivs inte alltid är det rena evangeliet och återspeglar Kyrkans läroämbete ända in i detalj, men det återspeglar den verklighet som Stockholms stift befinner sig i just nu, också i sin svaghet, i sin bristfällighet. Det är detta stift, denna lokalkyrka, som genom synodprocessen söker vägar för framtiden, hur man skall nå fram till det fulla evangeliet och bära ut det i samhället.

En av de stora positiva punkterna är att Katolska Kyrkan i Sverige kanske för första gången så tydligt ser sitt ansvar att förkunna evangeliet för hela samhället. Det är verkligen tal om ett missionsuppdrag, en ny evangelisation. I alla dokument lyser det mer eller mindre igenom att här är det inte tal om en ghetto-kyrka, ett litet reservat för några konvertiter och invandrare. Även om frågan om förhållandet mellan de nationella grupperna och församlingarna är den stora frågan och även om det finns brist på enhet när det gäller etiska och moraliska frågor, är den övervägande stora frågan, som väntar på en lösning, hur Kyrkan i Sverige skall kunna realisera sin enhet i mångfald mellan de lokala, territoriella församlingarna och de nationella grupperna. Antalet medlemmar är ungefär lika många i bägge. Vi kommer senare att se mer i detalj hur detta kommer fram.

En annan fråga som hela tiden var påträngande var förhållandet till andra kristna. På synoden var observatörer från andra kristna samfund med, i första hand från Svenska kyrkan men även från frikyrkorna. Däremot var det ingen med från Ortodoxa Kyrkan. Det noterades med förvåning. Man fick två förklaringar. Anledningen var dels att det var deras Stilla vecka, deras heliga tid, just då och dels berodde det på deras inre splittring. Man hade förhört sig med några av deras jurisdiktioner och då fått nekande svar. Om man verkligen hade sökt, hade man kanske hittat någon ortodox representant. Det var smärtsamt att ingen nu var med från deras håll. Däremot hoppas man att det skall komma någon med nästa gång.

Det var mycket viktigt vilka representanter från andra kyrkor som var med på synoden, eftersom observatörerna hade ett mycket stort inflytande. De hade samma rättigheter som alla andra, fränsett att de inte hade rösträtt i plenum. Men någon omröstning i plenum förekom

aldrig. Det är värt att notera att man försökte lösa alla frågor dialogvägen. Det var ingen som yrkade på omröstning i synodens första omgång. Representanterna för protestantismen hade möjlighet att yttra sig, dels i grupperna och dels i plenum. Många av dem var själva förvånade över att de hade så stort inflytande. Det finns nog ingen annan kyrka i Sverige som i sina interna angelägenheter låter representanter från andra kyrkor och samfund vara med på lika villkor.

Det var något unikt att dessa representanter fick vara med i så hög grad. Det betydde att de på olika sätt kunde föra ut sin syn och sitt budskap. Som exempel kan nämnas att i den grupp som handlade om det kristna livet, där jag deltog, var biskop Eckerdal med. Han talade mycket utifrån sin lutherska syn på Guds ord. Han talade med biskoplig myndighet, men ändå på ett försynt sätt. Också i plenum förekom det att vissa protestanter yttrade sig. Jag vill bara peka på ett exempel som visar vilket inflytande det skulle kunna få när man öppnar dörrarna på det sättet. Det var Kerstin Bergman från Svenska kyrkans centralstyrelse som under den svåra debatten om moralfrågor reste sig upp och sade: ”Ja, men här vore det ju på sin plats att använda subsidiaritetsbegreppet”, alltså att man på lägsta möjliga instans fattar besluten. Det hon sade var helt emot katolskt tänkande. Ingen svarade henne, utan man gick förbi hennes yttrande. När man öppnar dörren på vid gavel får man vara beredd på mycket.

En sak som var bra var att vi måste precisera vad vi menade med begreppet Kyrka. I dokumenten talas det gång på gång om Kyrkan. Då undrade protestanterna vad vi menar med Kyrkan. Menar ni den Katolska Kyrkan eller menar ni kristenheten i allmänhet? Här måste vi precisera oss. När vi talar om Kyrkan menar vi rent spontant den Katolska Kyrkan, även om vi säger att det finns element av Kyrkan också i de andra kyrkorna och samfunden. En precisering behövs varje gång vi tar fram dokumenten. Från vissa håll sade man då, att det handlade om absolutitetsanspråk från katolsk sida. Det medförde att man gång på gång fick ta ställning i utarbetandet av dokumenten och se om man skulle säga Kyrkan, Katolska Kyrkan eller de kristna i Sverige. Ibland var det lite irriterande att ständigt behöva göra det, men det blev en viss precisering. Vi måste hela tiden veta vad vi menar.

Ändå gick det som en röd tråd genom dokumenten att den Katolska Kyrkan ser sitt fulla ansvar att förkunna evangeliet i Sverige, att bli en aktivt evangeliserande och missionerande Kyrka. Hur vi gör det är naturligtvis en annan fråga. Men vi ber inte om ursäkt för att vi finns, och vi säger inte att vi bara är här för att ta hand om dem som råkar ha sköljts upp på Sveriges strand. Något man i framtiden kommer att se som den viktigaste etappen i synoden, tror jag är, att det fanns ett gemensamt medvetande bland katolikerna att vi har rätt att vara i Sverige och att vi har en skyldighet att göra Kristus närvarande.

Detta kanske kan belysa det första dokumentet som från början hette ”Katolsk identitet”. Det är ett dokument man har talat väldigt mycket om i synodprocessen. Frågan var hur detta dokument skulle utformas. Skulle det vara en dogmatisk meditation över vad det är att vara katolik eller skulle det vara en beskrivning av vad det innebär att vara katolik just nu i Sverige? Här märktes olika åsikter i gruppen. Vissa ville mycket starkt betona grundlinjerna i en evig katolsk identitet, medan andra gick mer på den historiska och sociologiska linjen. Det var den andra linjen som fick störst utrymme, eftersom man menar att en synod inte i första hand skall ge en katekes eller en dogmatisk beskrivning av vad det innebär att vara katolik.

Man började först med att säga att vår identitet har sin grund i Jesus Kristus. Det förutsätts helt enkelt att man har en katolsk identitet. Sedan säger man att som katolska kristna definierar vi vår tro utifrån tre punkter, som är oerhört laddade och innehållsrika men

som blir lite staccato, lite kortfattade, när man läser dokumenten. De tre punkterna är enheten i bekännelsen, heligheten genom dopet och gemenskap i enhet kring biskopen.

Den teologiska enheten kommer i första hand. Det är ett viktigt ställningstagande att se, att all enhet måste ha sin grund i bekännelsen, i sanningen. Man förklarar enheten i bekännelsen på följande sätt: ”Guds kärlek har uppenbarat sig i Jesus Kristus. Han är trons sanning och utgångspunkt för allt vad vi är och gör”. Här blev det lite diskussion i plenum om man skulle trycka mer på sanningen eller mer på kärleken. Men båda sakerna fördes fram. Man uttrycker sig kortfattat, och det fordras att de som läser dokumentet har en viss bakgrund. I annat fall blir det ganska svårt att förstå vad som egentligen avses med den katolska identiteten.

Den andra punkten är heligheten genom dopet. Dopets betydelse kommer igen i flera dokument. Genom dopet blir vi levande lemmar i Kristi kropp. Den allmänna kallelsen till helighet är en uppgift att bli alltmer lik Kristus. Man betonar i enlighet med Andra Vatikanconciliet mycket starkt allas kallelse till helighet.

Sedan kommer den tredje punkten: gemenskap i enhet kring biskopen. ”Kyrkan är gemenskap i den treenige Guden med Fadern genom Sonen i den Helige Ande. Denna gemenskap förverkligas på varje plats och i varje tid av den lokala kyrkan enad kring biskopen och i gemenskap med påven och den universella Kyrkan”. Här sägs det helt klart att gemenskapen med påven och den universella Kyrkan, som tar sig uttryck i enheten kring biskopen, är en omistlig punkt i vår katolska identitet. På det planet kan det inte råda något tvivel.

De medlemmar i Svenska kyrkan som säger sig vara katolskt troende kan naturligtvis aldrig identifiera sig med en sådan text. Det är viktigt att man uttrycker sig så tydligt, för allt kan missförstås. Man skulle önska att den här delen blev lite längre och utförligare, ty trots allt har även många av våra katoliker mycket ringa kunskap. Det kommer fram i många sammanhang.

Dokumentet som helhet är faktiskt en beskrivning av den Katolska identiteten. Därför har det första dokumentet fått en delvis annan huvudrubrik: ”Enhet i mångfald - Katolska Kyrkan i Sverige på tröskeln till 2000-talet”. Här betonar man mer att det rör sig om en beskrivning av vår realitet i Sverige i dag som katoliker. Man förutsätter grunden för vår katolska identitet. Men det är inte helt säkert att alla ändå är helt på det klara med vad som är själva den teologiska och dogmatiska grunden.

Så följer en historisk bakgrund. Man säger att vår katolska identitet har sina rötter i den odelade Kyrkan. Man pekar tillbaka på det gemensamma arv som Katolska Kyrkan och Svenska kyrkan har i den svenska medeltiden. Man räcker ut en hand till Svenska kyrkan, för det gemensamma arvet betyder mycket för många i Svenska kyrkan. Sedan går man över till att förklara hur den Katolska Kyrkan har kommit tillbaka i nyare tid. Hon har fört en ghattoliknande tillvaro men har blivit en allmänt erkänd del av svensk kristenhet och en representant för världskyrkan.

Religionsfrihetslagstiftningen 1951 har betytt mycket. Så pekar man på ordenslivets återkomst och dess betydelse för Kyrkan och engagemang i samhället. Det är viktigt att komma ihåg att den punkten betyder mycket här i Norden. Den har varit ännu viktigare i Norge och Danmark, där särskilt de kvinnliga, aktiva ordnarna kom in mycket tidigare än i Sverige. Ordenslivet har betytt mycket för uppbyggandet av församlingarna, också här i vårt stift. Däremot märker man att i vissa dokument nämner man ingenting om ordenslivet. Ibland talar man bara om präster

och lekmän. På synoden blev det diskussion om vi skulle nämna ordensfolket. Då sade någon att de ju tekniskt sett var lekmän. Man höll sig till den kanoniska lagen. Men man går miste om något i Kyrkans mystiska liv, om man inte låter ordenslivet få en mer central plats. Man kan märka att i de senare redigeringarna får det lite mer plats.

Man pekar i den historiska bakgrunden på hur Kyrkan har vuxit fram genom arbetskrafts- och flyktinginvandring och hur antal medlemmar i Kyrkan har femdubblats på trettio år. Och Kyrkan i vårt land är multikulturell. Det är uttryck som är något av en modeterm i dokumentet. Det kommer igen gång på gång. I den språkliga granskning som vi hade på slutet fick man gå igenom dokumentet. Det kan lätt smyga sig in uttryck som inte säger någonting.

Sedan framhävs den ständiga växelverkan mellan den Katolska Kyrkan och det samhälle hon har rotat sig i. Man betonar dialogen mellan katolskt liv och svensk kultur och samhällsliv. En av grundidéerna är att Kyrkan ständigt står i dialog med det samhälle och den kultur dit hon kommer. Detta samhälle är ett sekulariserat samhälle.

Nästa paragraf heter: Att tala om Gud i ett sekulariserat samhälle. Då återkommer ordet utmaning, som lätt blir en klyscha. Det ordet försökte vi också få bort. Men det är faktiskt en utmaning att tala om Gud i ett sekulariserat samhälle. Så här blev uttrycket kvar. Här efterlyste man en analys av hur sekulariserat samhället är. Man ser motsatta tecken. Den klassiska, organiserade kristenheten tycks gå tillbaka, medan privatreligion och andra former av alternativa trosyttringar tycks växa i styrka. Man kan inte bara säga att all religion försvinner. Men den kristna tron, sådan den har varit i Sverige, håller på att trängas undan. Därför är det ”de troende uppdrag att gå särskilt de människor till mötes som inte har någon religiös dimension i sin vardag”.

Den sekulariserade delen av Sveriges folk behöver möta kristen tro och vi katoliker har ett ansvar för detta. ”Det är visserligen svårt att föra en dialog om sanning, när var och en förbehåller sig rätten att definiera vad som är sant. Men detta tvingar också Kyrkan att starkare än tidigare ställa den enskilda personen i centrum”.

Här kommer vi in på en mycket väsentlig fråga. Den Katolska Kyrkan tror att hon förvaltar trons sanning och det kan hon inte ge avkall på. Det medför en stor svårighet i dialogen med människor som egentligen inte har något sanningsbegrepp. Många människor ställer sig inte frågan om vad som är sant och osant utan vad som är skönt och fint och vad som passar för dem. Man får inte heller överdriva denna utsaga, för vi tror ändå att människan genom att vara skapad egentligen längtar efter sanning, även den sanning som är obehaglig för henne själv.

Individualismen är i vårt samhälle ett faktum som det kan vara mycket svårt att komma åt. Här sägs att individualismen ”påverkar den religiösa mentaliteten även hos katoliker. Å ena sidan innebär det att människan blir ensam i sin tro och inte längre inser den kristna gemenskapens bärande funktion”. Men det kan också bli positiva följder. ”Å andra sidan kan det leda till att när en människa väl bejakar den kristna tron, sker detta mycket medvetet”.

Den enskilda människan står mycket mer i centrum nu än tidigare. Det gör att det för många är svårt att inse att tron är ett sanningskrav. Men om man väl har insett vad den kristna tron är, bejakar man den ännu mer medvetet. Så är det för många katolska invandrare som kommer till Sverige. Det är en mycket stor del som anammar individualismen helt och fullt och då drivs bort från Kyrkan, medan andra, kanske mer än tidigare, inser sin personliga kallelse att bejaka tron.

Det handlar inte så mycket om miljön, gruppen längre, utan man ställs inför ett personligt avgörande, mer än när man levde i en sluten katolsk miljö. Detta är på gott och ont. I sin förkunnelse måste Kyrkan räkna med att vi har ett samhälle där människor är präglade av individualism. ”Också materialismen förringar det andligas betydelse”, men ändå finns det en allt djupare längtan efter Gud. ”Trots att vi ofta upplever att grundläggande etiska värden hotas, finns en stor känsla för rättvisa och solidaritet i Sverige”.

Man måste se både de positiva och de negativa tecknen i vårt samhälle. Här efterlyste man en mer grundläggande analys av samhället för att kunna veta till vilka människor Kyrkan talar genom sin förkunnelse. För att evangelisera världen måste Kyrkan uttrycka och tolka den kristna traditionen på ett sätt som kan förstås av den moderna människan. Det är en uppgift för hela den Katolska Kyrkan. Naturligtvis måste det ske i gemenskap med andra kyrkor och samfund, men vi kan inte dra oss undan uppgiften och säga, att vi bara skall ta hand om en handfull konvertiter och en mängd invandrare som råkar vara här i landet. Kyrkan har en uppgift och en kallelse för hela det svenska samhället.

Vidare betonar man massmedias betydelse som samhällets viktigaste informationsförmedlare och opinionsbildare. Det ställer nya krav och ger nya möjligheter för förkunnelsen. Det handlar om att använda massmedia för att föra ut budskapet. Det är en stor uppgift som inte är så lätt att klara av.

Nästa rubrik heter: ”I dialog med varandra”. Här betonar man att vi lever i ett pluralistiskt samhälle. Det gör att olika och motstridiga uppfattningar kommer till tals, men det kan vara till gagn för sanningen, som kan vaskas fram i dialogen. Ur respekten för andras övertygelse följer att vi måste utveckla en äkta beredskap till dialog. Man pekar på att den kristna splittringen är ett hinder för kristenheten att fullfölja sitt uppdrag. Här använder man ordet kristenhet för att undvika missförstånd. Man betonar att uppdraget också gäller det sociala och diakonala arbetet, vilket om möjligt bör göras i ekumeniskt samarbete. Det påpekas hur mycket ekumeniken präglar och berikar vårt stift på flera nivåer.

Nästa punkt är den teologiska samtalsdialogen: ”Den andliga samhörigheten växer i gemensam bön och spiritualitet”. Det är ett faktum att på det området har ekumeniken i Sverige fått sin största genomslagskraft. Man hänvisar till tidskriften Pilgrim och Peter Halldorf samt liknande initiativ. Den Katolska Kyrkan har varit med om att grunda Sveriges Kristna Råd. Dessutom är våra församlingar med i Sveriges Kyrkliga Studieförbunds (SKS:s) studieverksamhet. Den Katolska Kyrkan har inte byggt upp ett eget studieförbund utan hon deltar i Svenska Kyrkans Studieförbund. Det är ganska unikt. Vidare finns det olika former av samarbete i kulturella, sociala och politiska frågor. Man betonar att andra samfund generöst har upplåtit sina lokaler till Katolska Kyrkan. Man försöker alltså se det positiva i ekumeniken.

Invandrargrupperna behöver få en lättfattlig information om andra kristna samfund. Respekten för den enskildes religiösa övertygelse gör det självklart att man avstår från proselytism. Bakom de här två punkterna finns en mycket viktig sak. Många invandrare som kommer till Sverige har ingen som helst kännedom om den kristna splittringen. De vet inte vad en luthersk kyrka är. De kanske tror att det är någon slags orden eller ett fromt sällskap. Det ser ungefär likadant ut där som i en katolsk kyrka. Där finns kvinnor som har en slags nunnedräkt och står och välsignar dem. Man har mycket dimmiga begrepp. Därför är det viktigt att våra invandrare får en lättfattlig information om andra kristna samfund.

Man möter mycket olika uppfattningar bland invandrarna. Vissa, och de kanske är ganska få, men de finns, säger att alla andra samfund är från djävulen och att vi inte får ha något med dem att göra. Andra säger: "Nej, men det är ju detsamma". Man blir förvånad över att även välutbildade katoliker utan betänkligheter kan låta sina barn konfirmeras i Svenska kyrkan. De inser inte att en sådan handling innebär att man i princip blir exkommunicerad från Katolska Kyrkan. Här finns ett oerhört behov av upplysning.

Samtidigt som vi uppmanas att avstå från proselytism pekar man på att andra samfund medvetet bedriver proselytverksamhet. Man uttrycker det ganska fint och säger att vi alla skall avstå från sådant. Men här finns ett av de mycket stora problemen i våra församlingar. Från vaggan till graven är katolikerna utsatta för proselytverksamhet. I ett blandäktenskap måste man begära utträde ur Svenska kyrkan för barnen innan de är döpta. Vid konfirmationen kommer nästa fara. Alla 14-åringar får då vänliga och lockande inbjudningar med färgbilder från Svenska kyrkan, medan vi har våra gamla lokaler med en präst som kanske inte kan svenska. På flyktingförläggningar och på sjukhus finns risk att utsättas för påtryckning från Svenska kyrkan. Jag besökte en gammal fransyska som har bott i Sverige sedan 40-talet. Hon hamnade på sjukhem och då kom en kvinnlig präst och firade mässa. Då säger hon till den gamla damen: "Ja, du vill väl ha nattvarden"? Då vågar den gamla damen inte säga nej. Här finns många svårigheter.

Ifrån från katolsk sida måste vi kräva att alla avstår från proselytism och samtidigt fordra att man inte utnyttjar invandrarnas okunnighet på detta område. Själva måste vi också ge en lättfattlig information, för vi får räkna med att de flesta av våra invandrare inte begriper denna fråga. Samtidigt kan vissa bli alltför negativt inställda. Det är vanligen de som också är negativt inställda till allt som är svenskt. Vissa anser att svenskt och protestantiskt är detsamma. Här är det mycket viktigt att ekumeniken inte blir något som bara några välutbildade svenska konvertiter sysslar med, medan det blir ett stort gap till den stora gruppen av katoliker. Här finns ett mycket viktigt problem.

Religionsdialogen är något som återkommer i flera dokument. Här är den Katolska Kyrkan pionjär. Inte minst genom påvens möte i Assisi 1986 har dialogen med andra religioner blivit en normal del av katolskt liv, vilket inte i samma mån är fallet för de flesta andra kristna samfund. Det är viktigt att göra en skillnad mellan ekumenik och religionsdialog. Man pekar särskilt på dialogen med judar och muslimer och säger att det finns särskild förutsättning för samarbete mellan kristna och judar. "Vi bör stödja varandra i möjligheten till religionsutövning". Här anar man något om moskéerna och den debatt som förs om dem. Man tar medvetet ställning för dialog och samarbete med andra religioner i det diakonala arbetet överallt där så är möjligt.

Så kommer man in på ett annat avsnitt som heter: "Kvinna och man". Det är också ett mycket aktuellt ämne, men här riskerar det också att bli klyschor. "I Sverige har de traditionella könsrollerna luckrats upp", står det. "Många kvinnor och män ser det som en befrielse att deras lika värde befästs på område efter område. Men möjligheterna skapar ibland frustration, i synnerhet hos människor som har annan kulturell bakgrund än den svenska". Bakom de orden anar vi ett annat problem hos många invandrare. Man har t.ex. sagt att för många latinamerikanska familjer blir det en väldig kulturchock att komma till vårt land. I Latinamerika har mannen ett mycket stort inflytande som familjeförsörjare och överhuvud. Här i Sverige blir männen ofta arbetslösa och då förlorar de liksom sin betydelse. Det är en mycket hög skilsmässofrekvens i latinamerikanska familjer. Det kan även gälla andra grupper.

Arbetet för jämställdhet har redan satt sin prägel på Katolska Kyrkan i Sverige. I våra olika organ, inte minst i synoden själv, är det en mycket stor kvinnlig representation och man vill föra denna erfarenhet vidare till den universella Kyrkan.

Så kommer en beskrivning av verkligheten i Stockholms katolska stift, delvis med siffror. Officiella uppgifter saknas. Vi har ju ingen riktig registrering av religion i Sverige och därför är det omöjligt att veta hur många katoliker det finns. I våra församlingar fanns det 76 945 inskrivna i 37 territoriella församlingar. Resten, ungefär lika många eller lite fler, är inskrivna i nationella grupper. Katoliker av orientalisk rit är en särskild grupp med egen kyrkorättslig status. På synoden framträdde, kanske för första gången, den orientaliska riten med anspråk på att bli betraktad som en del av vår Katolska Kyrka i Sverige. De fordrar respekt för sin egen kyrkorättsliga status. Det är naturligtvis inte alltid så lätt att hitta former för samarbete mellan de olika riterna. På det här området blev det stor diskussion. I framtidens skall man försöka hitta en lösning på detta problem, som egentligen inte kan lösas. Det kommer att bli en mycket omvälvande tid för Kyrkan att försöka integrera alla dessa människor.

Här blev det debatt mellan Johannes Jörgensen och någon av motsatt mening. Det är ganska intressant att det är en svenskfödd präst som för de nationella gruppernas talan. Det visar att läget inte är helt hopplöst. Det kan också finnas utländska katoliker som håller på de territoriella församlingarna. Ett hoppfullt tecken är att man inte är så låst att man bara tar hänsyn till sitt ursprung. I ett av yrkandena ville man i denna fråga ha en utredning på stiftsnivå med representanter för alla nationella grupperna och för de territoriella församlingarna för att hitta praktiska lösningar för den pastorala situationen. Men här tror jag inte det går att hitta en mall som passar för alla. På vissa ställen går samarbetet mycket bra, medan det på andra ställen är stora svårigheter. Här finns möjlighet för olika lösningar. Det är en mycket viktig pastoral fråga.

Nu börjar man i vårt stift ta itu med det väldiga problemet att dela upp Stockholm i meningsfulla församlingar, och man har hunnit ganska långt på många håll. Domkyrkan har 12 000 registrerade församlingsmedlemmar. Ytterligare kanske det finns lika många oregistrerade. I Domkyrkan har man redan avdelat två kapellförsamlingar. I Eugenia finns det tre kapellförsamlingar, Södertälje har en och Täby en. Det är en mängd nya församlingar som håller på att byggas upp just för att man vill få möjlighet till en lokalt förankrad kyrka även i storstadsområdena.

Det framfördes också på vissa håll önskan att skapa en stadsdelsgemenskap med regionala grupper. Men då pekade man även på den isolerade situation som de katoliker som är spridda i Sveriges stora glesbygder befinner sig i. Här måste man också hitta lösningar för framtiden. Man kan t.ex. ha kringresande predikanter och missionärer som tar hand om glesbygdernas katoliker som i hög grad är utsatta för proselytverksamhet. En stor fråga är om man skall satsa mer på storstadsbefolkningen, där den absolut största delen av katoliker är samlade, eller om man skall bygga ut geografiskt.

Så följer några siffror. 1994 döptes 1 445 personer. 995 barn gick till sin första kommunion. Här märker man att det är ett glapp på 500 som försvinner. En av de stora frågor som återkom är hur man skall lyckas hålla kvar alla dessa barn och ungdomar i kyrkan. Också det ringa antalet vigslar, 289, är ett stort problem. Vi har en mycket låg vigselfrekvens i våra katolska församlingar. Jag tror det var i Södertälje församling man inte hade haft någon vigsel på 2 år. Det är ett mycket stort problem att de unga katolikerna inte tycks vilja leva ett kristet äktenskap. En hel del gifter sig i Svenska kyrkan, som följd av de ofta inte har tillräcklig

kunskap om den Katolska Kyrkans syn på äktenskapet. Men ett äktenskap ingånget enligt Svenska kyrkans ordning är ett icke giltigt äktenskap om man vill vara katolik.

När det gäller prästernas situation är den ganska god. Vi har 135 präster i stiftet för 150 000 katoliker. Det är ganska unikt i Europa att vi har så många präster. Av dem är 27 svenskfödda. Antalet infödda präster ökar något. Det finns omkring 250 ordenssystrar och ett icke uppgivet antal ordensbröder. Men man är djupt orolig över det sjunkande antalet aktiva ordenssystrar i vårt stift. I hela den västerländska Kyrkan minskar de aktiva apostoliska systrarna katastrofalt. I vårt land har de burit upp våra fem ålderdomshem, nio daghem och två grundskolor samt ett hospits, Det senare är dock nu liksom folkhögskolan i lekmannahänder. På detta område måste lekmännen mer och mer ta sitt ansvar, om vi skall kunna fortsätta en sådan verksamhet i vårt stift. På sina håll har lekmännen gått in i förskolor och andra sammanhang och tagit ansvar. Den katolsk-ortodoxa skolan i Uppsala är ett lekmanna-initiativ. Man får hoppas att sådana ting i framtiden blir mer möjliga.

Den mångkulturella Kyrkan är ett uttryck som återkommer gång på gång. Man använder alltså inte ordet multikulturell om Kyrkan. ”På grund av sin etniska och kulturella mångfald fungerar Katolska Kyrkan i Sverige som världskyrkan i miniatyr. Hon samlar människor av alla åldrar och socialgrupper av skiftande etniskt, språkligt och kulturellt ursprung. Hon har därmed en unik ställning och kan förbättra de mänskliga relationerna och bidra till toleransen i ett samhälle som hotas av främlingsfientliga tendenser”.

Ett gemomgående drag är att man ser den mångkulturella karaktär Kyrkan har som ett viktigt bidrag. Här kan Katolska Kyrkan visa upp för samhället att det faktiskt är möjligt att leva och arbeta tillsammans i ett mångkulturellt samhälle. Det är inte många andra grupper och institutioner i det svenska samhället som är så kulturellt blandade som den Katolska Kyrkan. I dokumentet ”Att vittna om tron”, sägs att bara det att man kan leva och arbeta tillsammans är ett evangelium, ett glatt budskap. ”Vi ser denna kulturella mångfald som en oerhörd tillgång. Den är i sig ett evangelium, ett tecken på Kyrkans katolicitet och en ständig påminnelse om att vi tillhör Kristi enda, sanna och världsvida Kyrka”. Det är ett mycket viktigt uttalande. Vi får inte se det bara som problem att vi har människor från olika länder som har svårt att kommunicera med varandra. Vi får istället se det som en rikedom, ett profetiskt tecken, att det är möjligt att sitta i samma kyrka, även om man inte förstår varandra till 100 procent. Trons sanning står över det etniska, det språkliga och det nationella.

Här finns kanske en liten pekpinne till Svenska kyrkan. Man kan inte bygga tron på etnisk identitet. Vi får hoppas att Svenska kyrkan ändrar sitt namn till Evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige eller något liknande. Namnet Svenska kyrkan innebär en liten inskränkning i evangeliet. Måste vi då vara svenskar för att tillhöra henne? Många invandrare vill bli så svenska som möjligt. Men risken finns att komma in på fel premisser. För Svenska kyrkan är det ett stort dilemma.

I dagens tidning står det en mycket liten notis att år 2000 skall Svenska kyrkan skiljas från staten. Regeringen har bestämt det och nu skulle det gå ut till kyrkomötet, som dock inte har mycket att säga till om. Det är mer en formalitet att vända sig till kyrkomötet, om regeringen har bestämt att så skall ske. Här sätts Svenska kyrkan på oerhörda prov. Här får vi i framtiden ekumeniska plikter att visa att det faktiskt går att vara kyrka i Sverige även om man inte har staten i ryggen. Det är mycket blandade känslor i Svenska kyrkan i synen på kyrkans skiljande från staten. Vissa ser det som en utmaning, ett hopp, medan andra är rädda och undrar om pengarna skall räcka.

”En aktuell religionssociologisk analys av den Katolska Kyrkans situation i Sverige saknas men skulle behövas för att göra det möjligt att dra konsekvenser för det pastorala arbetet”. Vi vet alltså egentligen inte så mycket om våra katoliker, vilka de är och vad de tänker. Det har aldrig gjorts en sådan analys av katolikernas situation i Sverige.

Till sist kommer en sammanfattning av yrkanden. Det är kanske det viktigaste i synodens arbete, för detta skall bli underlag för biskopens herdabrev och de praktiska konsekvenser man drar av synoden. I detta sammanhang är det viktigt att komma ihåg att synoden inte är en läromässig instans utan en rådgivande församling som vill hjälpa biskopen att se vad han pastoralt skall satsa på i stiftet i framtiden. Här kommer fyra yrkanden som är mycket brännande.

Det första yrkandet berör relationen mellan stiftets församlingar och nationella grupper.

Det andra yrkandet är att de nationella själasörjarna skall ha utbildning i svensk kultur och samhällsliv, så de förstår var de har hamnat och förhoppningsvis vet vem Strindberg och Branting är. Annars har de mycket svårt att tala till människor i vårt land. Övriga präster skall också veta något om invandrade katolikers kultur och fromhetsliv. Det är lika viktigt att en svenskfödd präst vet vem Teresa de Los Andes är och vad hon betyder för chilenska katoliker. Svårighet uppstår om man har hundra olika nationaliteter i sin församling. Men här handlar det mycket om god vilja.

Det tredje yrkandet är: ”Vuxna, barn och ungdomar skall tillsammans bilda församling”. Man måste ta hänsyn till de olika åldersgrupperna och satsa mer på barn och ungdom.

Det fjärde yrkandet gäller flyktingförläggningarna, där det finns många katoliker som skulle vilja utöva sin tro. Kyrkan måste ha möjlighet att komma i kontakt med dem. Kontakten är mycket olika på skilda platser. Vissa förläggningar gör det svårt med kontakten, men här måste också församlingarna bli mer aktiva att gå ut på flyktingförläggningar.

På sista sidan finns några oroväckande tecken. Man talar om att ordenssystrarna går tillbaka i antal. Att så är fallet ser man som en mycket oroande situation. Samtidigt är det en utmaning för lekfolket. Andra oroväckande tecken är att ungdomarna och barnen försvinner och vidare arbetslösheten och flyktingpolitiken.

Till sist avslutar man med en paragraf om att enheten måste fördjupas på alla plan. Här betonar man mycket starkt enheten i Kyrkan med Kristus, enheten sinsemellan, den katolska enheten som vi måste främja. Samtidigt måste vi verka för enheten med andra kristna och i samhället. Man ser det som en följd av Jesu ord: ”Jag och Fadern är ett” (Joh.10:30). I den inomtrinitariska enheten ligger fröet till all enhet i mångfald. Det var alltså med rubriken ”Enhet i mångfald” man beskrev Kyrkans situation i Sverige i dag. Enheten har sin rot i Guds inre liv. Här fick vi en dogmatisk, andlig avslutning. Men resten av dokumentet är mer pastoralt. Att så är fallet får inte förvåna oss, eftersom det är ett pastoralt arbete synoden skall hjälpa biskopen med.

Del II

Ett dokument berör ”Det kristna livets källor”. Det är mycket inriktat på liturgin och sakramenten. I det ursprungliga utkastet hade man ställt upp ett slags teser, men i beredningsgruppen gick man ifrån den uppställningen. Det luktade kanske Luther! Naturligtvis var det ursprungligen mer pedagogiskt upplagt, men det blev i alla fall en flytande text som, efter olika omarbetningar, kom att centreras kring Guds ord och sakramenten. En liten svaghet är att den personliga bönen inte fick ett eget avsnitt, men den kommer ändå in under alla avdelningar. Bönen möter oss på alla plan: i Guds ord, i sakramenten och i de andra alla andliga kraftkällorna. Därför får vi ändå säga att man försökt få med hela detta andliga källsprång.

Som sig bör börjar dokumentet med en hänsyftning på den treenige Guden. ”Den treenige Guden är källan till allt liv”. Här har själva det kristna livet sin enda stora källa. Först börjar inledningen med att peka på att människan är skapad till Guds avbild och redan från början är kallad att leva i vänskapens förbund med honom. Trots att hon har syndat överger Gud henne inte utan söker henne för att hon skall vända om till honom. I själva skapelsen finns det spår av Guds kärlek. Gud vill möta henne redan på detta plan. Vi ser att det finns en längtan i varje människas hjärta efter mötet med Gud. Denna längtan ser vi spår av inom alla religioner och kulturer.

Här börjar man alltså enligt den klassiska synen på skapelseplanet. ”Inom Treenigheten lever Fadern och Sonen som ett jag och ett Du i en enda kärleksgemenskap i Andens enhet. Sonen, som är Guds eviga ord, har blivit kött i Jesus Kristus som är Guds tilltal till oss”. Man sätter inkarnationen mycket centralt. Här ser vi att Gud vill möta oss på ett ännu mer personligt sätt och ge oss del av sitt eget liv. I Jesus Kristus kallar Gud oss till gemenskap med sig själv. I sig själv är Gud redan gemenskap. Den treeniga gemenskapen, som avspeglas i Kyrkans gemenskap, där var och en av oss leds in i den personliga gemenskapen med Gud och med varandra, är ett tema som är mycket starkt i traditionen och i Andra Vatikankonciliet. Genom Kyrkans ord och sakrament får vi del av Guds egen verklighet och förs allt längre in i vänskapen med Jesus Kristus och med Fadern.

Denna text, där man känner igen många tankegångar från konciliet, är nog den mest dogmatiska av alla. Så kommer ett uttryck som väckte lite debatt på synoden. Det står att ”den Katolska Kyrkan på ett särskilt sätt har fått förvalta inkarnationens fortsatta mysterium”. Då kom det rektioner både från icke-katolska observatörer och från några deltagare i synoden att man alltför mycket betonade den Katolska Kyrkans särställning. I det andra redaktionsutskottet blev det en liten accentförändring. Man säger då att den katolska traditionen har fått förvalta inkarnationens fortsatta mysterium. Och så förklarar man den sakramental realism som är speciellt framträdande i katolskt liv. Men så tillägger man: ”liksom den ortodoxa har fått betona nådens mysterier och den protestantiska ordets kraft”.

Här försökte man gå de andra traditionerna till mötes. Men vid det sista mötet var det någon som sade att på denna punkt måste man vara lite försiktig, för man kan lätt likställa andra traditioner med vår. Det är mycket svårt att hitta en avvägning som betonar den Katolska Kyrkans unika ställning utan att för den skull helt skjuta undan de andra. Det var en av de punkter som hela tiden återkom under synoden. Så fort de protestantiska observatörerna luktade lite triumfalism eller att man glömde bort dem, började de röra på sig. Det kanske kommer att uttryckas i själva inledningen.

Det skall alltså till dokumenten komma en inledning som pater Carlberg skall utforma. Det gäller då att hitta några formuleringar som gör helt klart att detta är ett inomkatolskt dokument som skall belysa den Katolska Kyrkans situation i Sverige och hennes framtida pastorala uppdrag, men att man samtidigt räcker ut en hand till de andra kristna samfundet. En av de svåraste punkterna i alla dokumenten är att hitta ett sätt som betonar den Katolska Kyrkans särställning och unika plats men utan att för den skull helt skjuta undan de andra traditionerna. Det är hela tiden en avvägning.

Här ser vi ekumenikens stora betydelse i vårt stift. Med en viss stolthet får vi säga, att ingen av de andra kyrkorna och samfundet i Sverige skulle ta så stor hänsyn till de andra. Vi kan inte tänka oss att det strömmar in en mängd katolska delegater på Svenska kyrkans kyrkomöte och säger ifrån att man inte får kallar sig Svenska kyrkan, för katolikerna är också en kyrka i Sverige. Vi får vara lite stolta att vi vågar ta utmaningen att bjuda in andra. Observatörerna var själva förvånade över att vi helt öppnade fönsterluckorna och lät utomstående få en inblick, också i våra interna svårigheter och motsättningar. Allt försiggick inför öppen ridå. Det är ganska unikt att man vågar göra det. Det tyder på en andlig kraft att man inte skjuter svårigheter under mattan. Men det är också en ständig balansgång och det gäller att hitta tonvikten på den katolska uniciteten, som vi aldrig får prisge, och samtidigt respekten för de andra traditionerna. Det är inte helt lätt i alla sammanhang.

Den sista paragrafen i inledningen sätter Maria i centrum. Det är tyvärr enda gången hon klart kommer fram i ljuset i dessa dokument. ”I Jungfru Maria som villigt tog emot ordet i sitt kött, ser vi Kyrkans urbild. Hon visar oss vad det är att ta emot Guds ord och förvandlas av det. Vi ser också i henne hur Gud gör sig beroende av människor för att göra sig känd. Så stor är vår mänskliga värdighet att vi får ge Gud till varandra”. Samtidigt som vi får denna värdighet inbjuds vi att leva i bönen vänskap med Gud. I Maria ser vi det främsta exemplet på vad den personliga bönen är. Här betonas tre viktiga uppgifter som Maria har. Hon tar emot Ordet i sitt kött. Hon är Gudaföderska. Samtidigt är hon Kyrkans urbild och ur bilden för den kristna bönen.

Det är tonvikter som vi känner igen från det Andra Vatikankonciliet syn på Maria. Samtidigt är det uppgifter som också kristna från andra kyrkor och samfund borde kunna acceptera. Man betonar det hos Maria som är allmänkristet gods.

Allt det som Jesus har uppenbarat för oss under sitt liv på jorden möter oss nu i ordet och sakramenten. Efter de olika redigeringsförslagen kom vi fram till att dela upp materialet på två stora huvudrubriker: Guds ord och Sakramenten. Den första paragrafen handlar alltså om Guds ord. ”Gud kallar oss genom sitt ord som är levande och verksamt. Där uppenbarar han sig för att göra oss förtrogna med sitt sätt att tänka och vara. I sitt ord uppenbarar Gud vem han är. Liturgi, sakrament och personlig bön bygger alla på Guds ord i Bibeln”. Här har vi de tre grundkällorna för den enskildes kristna liv: liturgen, sakramenten och den personliga bönen. Men den personliga bönen får alltså ingen egen rubrik, utan den vävs in i allt. Genom sitt ord bultar Gud på vårt hjärtas dörr och vi är kallade att öppna den på vid gavel och ta emot honom med vördnad och uppmärksamhet. ”Guds ord vänder aldrig tillbaka fåfängt. Det är i sig självt effektivt och fruktbart och har sakramental kraft. Och vi förvandlas när vi får smaka Guds goda ord”. Den lilla inledningen om Guds ord vill teologiskt förklara Guds ords verkan i vårt liv.

Sedan kommer man in på Guds ords plats i gudstjänsten. Varje liturgi, varje gudstjänst är Guds tilltal till Kyrkan, hans älskade brud. Ett tilltal väntar alltid på svar. Ambrosius (c: 340-

397) säger: ”Honom talar vi till, när vi ber och honom hör vi, när vi läser orden från Gud”. Det är det patristiska sättet att se på liturgin. Vi hör Gud själv, när orden läses. Och vi svarar i vår bön, när vi använder hans ord. Här blir vi kallade av Gud och drivna av Anden att besvara Kristi kärlek. Gudstjänsten är alltid ett möte mellan Gud och oss, ett trinitariskt möte. Detta möte återspeglas i mötet och dialogen mellan präst och församling i gudstjänsten. Prästen representerar Kristus. Det förutsätter att alla är uppmärksamt närvarande och svarar.

Så kommer några praktiska uppmaningar. Vördnaden för Guds ord gör att det bör läsas utan brådska, korrekt och tydligt. Uppgiften som lektor förutsätter personlig lämplighet och utbildning, både i förmågan att läsa och i texternas budskap. Förmågan att läsa riktigt kanske inte alltid är så väl utvecklad i våra församlingar. Men det är mycket viktigt att texten framförs på ett väl förberett och lämpligt sätt. Man behöver inte ha svenska som modersmål, men det krävs att man läser riktigt och är insatt i texternas budskap. Evangelieboken, symbolen för Kristi närvaro i ordet, skall särskilt vördas.

Sedan kommer ett ganska långt stycke om predikan. Tidigare var det en egen rubrik om förkunnelse och predikan. Men här har man infogat det i stycket om Guds ord. Predikan eller snarare homilian är en huvuduppgift för den som mottagit vinningens sakrament. Här är det lite besvärligt på svenska med orden predikan och homila. Egentligen är det skilda ting. I mässans liturgi är homilan förbehållen den vigde ämbetsbäraren, som har Kyrkans uppdrag att inom ramen för ordets liturgi och i synnerhet i mässan utlägga Skriften. Så citeras *Ein kleines liturgisches Wörterbuch* av Rupert Berger.

Predikan däremot är en självständig liturgisk handling, eventuellt inramad av bibelläsning, sång och bön. Där behöver det inte vara en vigd ämbetsbärare. Det kom till en diskussion om formuleringen i denna fråga. Så småningom enades man om att ”när förutsättningarna föreligger bör lekmän uppmanas att tala inför församlingen”. I början stod det lite mer restriktivt. Men då ingrep biskop Kenney och sade: ”Det måste uttryckas mer positivt, eftersom den kyrkliga lagboken ger denna möjlighet”. Men i praktiken kan predikan ledd av lekmän ge upphov till vissa svårigheter i våra församlingar. På ett ställe var det en lekman som skulle tala om familjen, kanske på heliga familjens söndag. Men då blev predikan för lång, en halvtimme. I Bebudelsekyrkan har dominikansystrarna nu fått uppdraget att ”tala inför församlingen”. Det handlar alltså inte om homilian, en uppgift som aldrig en icke vigd lekman kan få. På svenska är svårigheten att predikan och homilian förefaller vara detsamma för nästan alla. Man vet inte skillnaden och därför använder man språkbruket att ”tala inför församlingen”, något som dominikansystrarna alltså har fått tillstånd till, men det är inte alla som är helt överförtjusta över det.

Det kan konkret vara mycket svårt med de lekmän som skall ”tala inför församlingen” och därför har man försökt hitta en kompromissformulering genom tillägget: ”när förutsättningarna föreligger”. Så är inte alltid fallet, men biskop Kenney ville alltså att det skulle uttryckas på ett mer positivt sätt. Här kan det bli mycket debatt och här fordras det mycket klara riktlinjer från stiftledningens sida. ”Att tala inför församlingen” kan inte ha samma tyngd som en homilia, för där talar den vigde ämbetsbäraren i kraft av sitt ämbete. Men det förstår inte alla. Det finns en väldig okunnighet, även om mer väsentliga ting.

Man berättade en liten lustig historia, också från Bebudelsekyrkan. De hade haft en kommuniongudstjänst ledd av en kvinna som hade tillstånd. Men kyrkoherden fick höra några äldre damer säga att det var väldigt fint och att hon gjorde det så bra. Men damerna undrade varför hon inte läste förvandlingsorden. Det var ändå fromma damer som hade gått i mässan i

många år. Då förstår man vilka avgrunder av okunnighet det finns. Gång på gång upprepas det under synoden att det fordras mycket upplysning och undervisning. Det finns en stor okunnighet ute i våra församlingar, även bland människor som borde veta bättre. Här är behovet av undervisning och fortbildning enormt. Man får inte förutsätta någonting. För de flesta är homilian det enda forum för undervisning de får. Det är egentligen där vi möter gudsfolket. Det är en försvinnande liten del som deltar i studiecirkelar och annan form av undervisning.

Vi måste alltså räkna med homilian stora betydelse. Här blev det lite diskussion prästerna emellan. Klassiskt sett skall homilian bara vara en utläggning av dagens texter, framför allt evangeliet. Men eftersom grundläggande undervisning i katekes fattas för så många, är det också ett pastoralt behov att få in någon elementär undervisning, också i homilian.

Sedan kommer något om hur homilian skall utformas. ”Vördnaden för Guds ord och respekten för församlingen förutsätter att homilian är väl förberedd, såväl genom personlig bön och meditation som genom studier”. Den personliga bönen krävs alltså. ”Predikanten skall bara förmedla det mysterium som är större än han själv och måste därför låta sig förvandlas av ordet”. Det krävs en personlig böneinlevelse i Guds ord för att kunna förmedla ordet genom homilian på ett trovärdigt sätt. ”Homilian skall ha en mystagogisk inriktning, dvs. leda åhörarna till ett personligt möte med Guds mysterium. Den skall förmedla Kyrkans tro och genomsyras av bibelordet och liturgins anda och kraft. Den skall lyfta in uppenbarelsen i vår vardag och kasta ljus över vår konkreta situation”. Det är inga småsaker som krävs och det sägs ännu mer. ”Homilian får inte undvika svårigheterna i bibeltexterna och i vårt kristna liv. Korset finns där och måste belysas, men alltid på ett hoppgivande sätt. Gud skall förkunnas i hela sin befriande verklighet. Homilian skall rikta sig till hjärtat”. Så var den sista meningen formulerad från början utan vidare förklaring. Men då reagerade Gunnel Vallquist och sade att man måste göra tillägget: också till hjärnan. Då har man förklarat hjärtat i biblisk mening som förstånd, känsla och vilja, alltså människans grundförmögenheter att förmedla tro, hopp och vägledning.

Homilian riktar sig till de troende men helst så att de icke-troende vill tjuvlyssna. Här är det Anders Piltz som citerar Krister Stendahl. ”Den får inte underskatta åhörarna, men måste också vara en hjälp till andligt växande på egen hand. Den bör inte fastna i detaljer utan genast ro ut på djupt vatten och lägga ut näten där och föra fram till Kristus. För att vara verksam får den inte bli för lång”. Den sista meningen kommer från Gunnel Vallquist.

Det är ett mycket krävande program. Det kom också fram i gruppen att man ofta, men inte alltid, är lite missnöjd med sättet att framföra homilian. Den är inte alltid så väl förberedd. Här fordras det mycket av prästen. Man bävar alltid när man skall predika, för det är en så stor uppgift att man känner sin oförmåga och litenhet väldigt starkt, sade någon. Men det skall också vara en uppmuntran till ett djupare personligt inträngande i ordet och i den personliga bönen. Det är en stor uppgift som kräver mycket av prästen. Det beror naturligtvis på att homilian är det enda forum där hela Kyrkans undervisning kommer ut. I vårt stift får vi räkna med att de flesta aldrig läser katolsk press. Många har inte tillgång till katolsk litteratur och till föredrag. Homilian är egentligen det enda forum där vi möter hela gudsfolket.